

Wycena aktywów i pasywów zakładów ubezpieczeń a wymogi wypłacalności

Nadesłany: 19.12.12 | Zaakceptowany do druku: 20.05.13

Ewa Spigarska*

Celem artykułu jest zwrócenie uwagi, że prawo bilansowe i Dyrektywa Wypłacalność II to dwa różne systemy wymagające prezentacji odpowiednich danych finansowych i sporządzania określonego rodzaju raportów. W obu regulacjach wymagana jest wycena aktywów i pasywów oparta na Międzynarodowych Standardach Sprawozdawczości Finansowej. Jednak zakres ich stosowania różni się ze względu na fakt, że prawo bilansowe opiera się przede wszystkim na zasadzie memoriału, Dyrektywa Wypłacalność II kładzie zaś nacisk na problemy płynności. Natomiast zakłady ubezpieczeń będą zobowiązane prowadzić podwójną sprawozdawczość, w zależności od celu, jakiemu będzie ona służyła.

Słowa kluczowe: aktywa, pasywa, wartość godziwa, wycena bilansowa, wymogi wypłacalności.

Valuation of assets and liabilities of insurance companies and solvency requirements

Submitted: 19.12.12 | Accepted: 20.05.13

This article presents the main differences in the valuation of insurance companies in terms of accounting and reporting for solvency purposes. However, it is worth mentioning that the solutions in the measurement of assets and liabilities for solvency purposes are only proposed by supervisory authorities in identifying fair value. Only entry into force of all legislation related to the Solvency II Directive will set the directory of authorized methods of valuation for the solvency purposes.

Keywords: assets, liabilities, fair value, valuation of assets, solvency requirements.

JEL: G2, G22

* **Ewa Spigarska** – dr, Katedra Rachunkowości, Uniwersytet Gdański.

1. Wstęp

Największym wyzwaniem dla rozwoju europejskiego rynku ubezpieczeń jest wprowadzenie dyrektywy Wyfłalalność II (Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/138/WE z dnia 25 listopada 2009 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Wyfłalalność II) Dz.U.L. 335 z 17.12.2009 r.). Dyrektywa ta ma bezpośredni wpływ na politykę rachunkowości zakładów ubezpieczeń, szczególnie w zakresie wyceny aktywów i pasywów. Podstawowym jej założeniem jest, że tam, gdzie to jest możliwe, należy do wyceny stosować zasady zawarte w Międzynarodowych Standardach Sprawozdawczości Finansowej.

W przypadku rynku polskiego dodatkowym problemem jest konieczność stosowania przez zakłady ubezpieczeń na potrzeby sprawozdawczości statutowej Ustawy o rachunkowości (Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości. Dz.U. z 2009 r. Nr 152, poz. 1233 z późn. zm.) i Rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie szczególnych zasad rachunkowości zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji (Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 28 grudnia 2009 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji. Dz.U. z 2009 r. Nr 226, poz. 1825 z późn. zm.). Zarazem zakłady ubezpieczeń podlegające polskiemu prawu bilansowemu mogą wybrać sporządzanie swoich sprawozdań według polskiego prawa bilansowego lub Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej (obecnie taki wariant wybrały tylko trzy zakłady ubezpieczeń). Oznacza to brak spójności pomiędzy zasadami wyceny z punktu widzenia rachunkowości, jak i wymogów dla potrzeb wyfłalalności. Zastosowanie różnych metod wyceny wpływa na obraz sytuacji majątkowej i finansowej zakładu ubezpieczeń. Dyrektywa Wyfłalalność II ma zacząć obowiązywać od 1 stycznia 2014 r., natomiast w 2018 r. planowane jest wejście w życie MSSF 4 faza 2 Umowy ubezpieczeniowej¹. Oznacza to rewolucję w systemach finansowo-księgowych zakładów ubezpieczeń.

W artykule przedstawiono podstawowe różnice w zakresie wyceny, obowiązujące w zakładach ubezpieczeń z punktu widzenia rachunkowości i sprawozdawczości na potrzeby prawa bilansowego oraz wyfłalalności, ze szczególnym uwzględnieniem Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej. Jednocześnie trzeba nadmienić, że przedstawione rozwiązania w zakresie wyceny aktywów i pasywów na potrzeby wyfłalalności stanowią dopiero propozycję organu nadzoru w zakresie ustalania wartości godziwej. Natomiast wejście wszystkich aktów prawnych związanych z dyrektywą Wyfłalalność II pozwoli ustalić katalog dozwolonych metod wyceny na potrzeby wyfłalalności.

2. Podstawowe zasady wyceny aktywów i pasywów na potrzeby sprawozdawczości finansowej

Zakłady ubezpieczeń, zgodnie z przyjętą polityką rachunkowości, sporządzają swoje sprawozdania finansowe zgodnie z polskim prawem bilansowym, tj. Ustawą o rachunkowości bądź Międzynarodowymi Standardami Sprawozdawczości Finansowej. Prowadząc rachunkowość zgodnie z wymogami polskimi, zakłady ubezpieczeń zobowiązane są stosować oprócz Ustawy o rachunkowości przede wszystkim Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 28 grudnia 2009 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji (Dz.U. z 2009 r. Nr 226, poz. 1825 z późn. zm.) oraz Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie szczególnych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawniania i sposobu prezentacji instrumentów finansowych (Dz.U. z 2001 r. Nr 149, poz. 1674 z późn. zm.). W przypadku kwestii nieuregulowanych w Ustawie o rachunkowości zakłady ubezpieczeń stosują Krajowe Standardy Rachunkowości lub Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej.

Natomiast zgodnie z art. 45 ust. 1a Ustawy o rachunkowości sprawozdania finansowe zakładów ubezpieczeń będących emitentami papierów wartościowych dopuszczonych do obrotu na jednym z rynków regulowanych krajów Europejskiego Obszaru Gospodarczego mogą być sporządzane zgodnie z Międzynarodowymi Standardami Sprawozdawczości Finansowej oraz związanymi z nimi interpretacjami ogłoszonymi w formie rozporządzeń Komisji Europejskiej. Jednocześnie zakłady ubezpieczeń mogą sporządzać jednostkowe sprawozdania finansowe według MSSF w sytuacji, gdy wchodzi w skład grupy kapitałowej, w której jednostka dominująca sporządza skonsolidowane sprawozdanie finansowe zgodnie z MSSF oraz gdy stanowią one oddział przedsiębiorcy zagranicznego, który sporządza sprawozdanie finansowe zgodnie z MSSF.

Na podstawie obowiązujących regulacji polskie zakłady ubezpieczeń na potrzeby prawa bilansowego i organu nadzoru (Komisji Nadzoru Finansowego) są zobowiązane sporządzać swoje sprawozdania zgodnie z wymaganiami Ustawy o rachunkowości i rozporządzeń szczegółowych. Natomiast wykorzystanie MSSF pozostaje w strefie dobrowolności. Ze względu na koszty i czasochłonność prowadzenia podwójnej ewidencji, oraz na brak przymusu prawnego, ubezpieczyciele ograniczają się do prowadzenia obowiązkowej sprawozdawczości statutowej, zaś MSSF wykorzystują najczęściej tylko na potrzeby wewnętrzne bądź podejmowania decyzji, np. w zakresie procesów restrukturyzacyjnych.

W celu pokazania różnic pomiędzy poszczególnymi regulacjami na potrzeby niniejszego artykułu przyjęto założenie kontynuacji działalności przez zakład ubezpieczeń. Oznacza to, że przy stosowaniu przyjętych zasad (polityki) zakład ubezpieczeń będzie kontynuował w dającej się przewidzieć przyszłości działalność w niezmińszonym istotnie zakresie, bez postawienia

jej w stan likwidacji lub upadłości, chyba że jest to niezgodne ze stanem faktycznym lub prawnym. Ustalając zdolność zakładu do kontynuowania działalności, kierownik jednostki uwzględnia wszystkie informacje dostępne na dzień sporządzenia sprawozdania finansowego, dotyczące dającej się przewidzieć przyszłości, obejmującej okres nie krótszy niż jeden rok od dnia bilansowego.

3. Istotne różnice pomiędzy polskimi standardami rachunkowości a MSSF dla zakładów ubezpieczeń

W niniejszym punkcie zostaną zaprezentowane podstawowe różnice w zakresie wyceny aktywów i pasywów dotyczące zakładów ubezpieczeń, wynikające z odmiennych regulacji w zakresie wyceny według polskich i międzynarodowych regulacji rachunkowości. Różnice te dotyczą przede wszystkim wyceny nieruchomości, prawa wieczystego użytkowania gruntów, rezerw techniczno-ubezpieczeniowych, funduszu prewencyjnego, a także wybranych kategorii wpływających bezpośrednio na wynik finansowy.

Polskie regulacje dotyczące zakładów ubezpieczeń nakazują wyceniać wszystkie nieruchomości według wartości nabycia lub kosztu wytworzenia, pomniejszonych o wartość naliczonego na dzień bilansowy umorzenia, z uwzględnieniem odpisów z tytułu utraty wartości. Standard MSR 40. Nieruchomości inwestycyjne (Dz.U.L. 320 z 29.11.2008 r. z późn. zm.), jak i Ustawa o rachunkowości pozwalają jednostce na dokonanie wyboru metody wyceny inwestycji na dzień bilansowy – pomiędzy modelem wartości godziwej a modelem ceny nabycia. Wymaga to jednak, aby jednostka stosowała wybraną metodę wyceny do wszystkich swoich nieruchomości inwestycyjnych.

Zakłady ubezpieczeń na potrzeby MSSF najczęściej wybierają wycenę w wartościach godziwych. W modelu wartości godziwej składnik aktywów nie jest amortyzowany, natomiast wszystkie zmiany wyceny (zmiany w wartości godziwej) z okresu na okres są ujmowane jako przychody i koszty w rachunku zysków i strat. Wiąże się to z koniecznością dokonywania odpisów aktualizujących, doprowadzających wartość inwestycji na koniec każdego roku obrotowego do poziomu wartości godziwej.

Z kolei prawo wieczystego użytkowania gruntów uzyskane nieodpłatnie z punktu widzenia polskiego prawa bilansowego ujmowane jest jako rzeczowe aktywa trwałe w aktywach, zaś w pasywach jako rozliczenia międzyokresowe przychodów w zobowiązaniach i podlega rozliczeniu w czasie, zaś według Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej składnik ten stanowi przychód w momencie otrzymania aktywa.

Kapitał z aktualizacji wyceny rzeczowych aktywów trwałych wynika z aktualizacji dokonanej w Polsce w 1995 r. na podstawie odrębnych przepisów, co nie spełnia wymogów Międzynarodowego Standardu Rachunkowości 29. Sprawozdawczość finansowa w warunkach hiperinflacji (Dz.U.L. 320 z 29.11.2008 r. z późn. zm.).

Następna różnica występuje w zmianie stanu rezerwy na wyrównanie szkodowości w ubezpieczeniach majątkowych i osobowych – na potrzeby polskich regulacji odnoszona jest na koszty bieżącego okresu, zaś zgodnie z Międzynarodowymi Standardami Sprawozdawczości Finansowej stanowi ona alokację zysku netto. Fundusz prewencyjny według polskich standardów rachunkowości wykazywany jest w pozycji fundusze specjalne w zobowiązaniach, a według MSR 37. Rezerwy, zobowiązania i aktywa warunkowe, rezerwy na świadczenia pracownicze (Dz.U.L. 320 z 29.11.2008 r. z późn. zm.) wykazywany jest jako alokacja zysku netto przy równoczesnym rozpoznaniu kosztów działalności prewencyjnej w momencie ich poniesienia.

W zakresie kategorii mających wpływ tylko na wynik finansowy netto podstawowe różnice są następujące:

- w zakresie odpisów z tytułu trwałej utraty wartości instrumentów kapitałowych zakwalifikowanych do portfela dostępnych do sprzedaży MSR 39. Instrumenty finansowe: ujmowanie i wycena (Dz.U.L. 320 z 29.11.2008 r. z późn. zm.) nie zezwala na odwrócenia zapisów z tytułu utraty wartości instrumentów kapitałowych zakwalifikowanych do portfela instrumentów finansowych dostępnych do sprzedaży przez rachunek zysków i strat, co jest możliwe z punktu widzenia Ustawy o rachunkowości;
- w sytuacji przekazania części zysku za rok poprzedni na rzecz zakładowego funduszu świadczeń socjalnych polskie regulacje nakazują wykazywać to jako podział wyniku finansowego netto za rok poprzedni, a MSR 1. Prezentacja sprawozdań finansowych (Dz.U.L. 320 z 29.11.2008 r. z późn. zm.) traktuje taką operację jako powstanie kosztów i jest ona wykazywana w rachunku zysków i strat roku obrotowego, w którym dokonano odpisu na zakładowy fundusz świadczeń socjalnych.

Wymienione różnice wpływają bezpośrednio na wykazywany podatek odroczoney. Zarazem wpływają one na obraz sytuacji finansowej i majątkowej zakładów ubezpieczeń.

4. Wycena aktywów i pasywów na potrzeby dyrektywy Wypłacalność II

Jednocześnie na potrzeby systemu Wypłacalność II zakłady ubezpieczeń będą zobowiązane od 1 stycznia 2014 r. sporządzać nowe rodzaje sprawozdań, takie jak: sprawozdanie w zakresie wypłacalności i sytuacji finansowej (SFCR), sprawozdanie dla organu nadzoru (RSR), sprawozdanie z Własnej Oceny Ryzyka i Wypłacalności (ORSA) czy formularze QRT. Podstawową zasadą wyceny aktywów i pasywów zakładów ubezpieczeń i reasekuracji na potrzeby wypłacalności w wymienionych raportach jest wycena w wartościach godziwych, czyli aktywa wycenia się w kwocie, za jaką na warunkach rynkowych mogłyby one zostać wymienione pomiędzy zainteresowanymi i dobrze poinformowanymi stronami transakcji, pasywa zaś ujmuje się w kwocie, za

jaką na warunkach rynkowych mogłyby one zostać przeniesione lub rozliczone pomiędzy zainteresowanymi i dobrze poinformowanymi stronami transakcji. Zarazem dokonując wyceny zobowiązań, zakład ubezpieczeń nie dokonuje dostosowań w celu uwzględnienia jego zdolności kredytowej².

Podstawą wyceny aktywów i pasywów zakładów ubezpieczeń, z wyłączeniem rezerw techniczno-ubezpieczeniowych, są Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej zatwierdzone przez Komisję Europejską, pod warunkiem że spełniają one wymagania wyceny w wartościach godziwych. W sytuacji, gdy standardy dopuszczają wycenę w innych wartościach niż wartość godziwa, to nie można jej zastosować do wyceny na potrzeby wypłacalności. W sytuacji konieczności zastosowania alternatywnych metod wyceny w celu uzyskania wartości godziwej należy wykorzystywać w maksymalnym zakresie odpowiednie dane rynkowe, ograniczając korzystanie z danych wejściowych właściwych dla danego zakładu ubezpieczeń.

Do podstawowych ograniczeń w zakresie stosowania Międzynarodowych Standardów Rachunkowości do wyceny aktywów i pasywów w ramach dyrektywy Wypłacalność II należy zaliczyć następujące zasady (por. UKNF, 2012):

- nie należy stosować na potrzeby wyceny nieruchomości inwestycyjnych, maszyn i urządzeń wyceny według kosztu nabycia lub kosztu wytworzenia pomniejszonego o umorzenie oraz odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości;
- nie stosować w stosunku do instrumentów finansowych wyceny według kosztu nabycia bądź według zamortyzowanego kosztu, dozwolonej w MSR 39. Instrumenty finansowe: ujmowanie i wycena;
- nie uwzględniać w wycenie zobowiązań finansowych różnic wynikających ze zmian własnej zdolności kredytowej po pierwotnym ujęciu zobowiązania finansowego, co oznacza, że w stosunku do wyceny zobowiązań finansowych nie należy stosować wyceny według zamortyzowanego kosztu, określonej w MSR 39. Instrumenty finansowe: ujmowanie i wycena;
- wyceniając aktywa i pasywa w ramach leasingu finansowego, zgodnie z MSR 17. Leasing (Dz.U.L. 320 z 29.11.2008 r. z późn. zm.), nie należy stosować wyceny według zamortyzowanego kosztu;
- nie należy stosować wyceny według zamortyzowanego kosztu w stosunku do zapasów wycenianych w ramach MSR 2. Zapasy (Dz.U.L. 320 z 29.11.2008 r. z późn. zm.);
- aktywa biologiczne ujmować zgodnie z MSR 41. Rolnictwo (Dz.U.L. 320 z 29.11.2008 r. z późn. zm.), gdy koszty związane ze sprzedażą są nieistotne, według MSR 41 koszty związane ze sprzedażą obejmują prowizje brokerów i pośredników, opłaty nakładane przez agencje regulacyjne, giełdy towarowe, podatki transferowe i cła; koszty związane ze sprzedażą nie obejmują kosztów transportu oraz innych wydatków ponoszonych w celu wprowadzenia aktywów na rynek; w sytuacji gdy szacunkowe koszty związane ze sprzedażą są istotne, zakład ubezpieczeń koryguje wartość aktywów biologicznych o tę wartość;

- zakłady ubezpieczeń nie mogą stosować zasad wyceny zawartych w MSSF 5. Aktywa inne niż aktywa obrotowe przeznaczone do sprzedaży oraz działalność zaniechana (Dz.U.L. 320 z 29.11.2008 r. z późn. zm.), gdyż wycena w kwocie niższej z wartości bilansowej i wartości godziwej pomniejszonej o koszty doprowadzenia do sprzedaży jest niezgodna z wyceną w wartości godziwej.

Na obecnym etapie wprowadzania dyrektywy Wypłacalność II nie ustalono szczegółowych zasad wyceny świadczeń pracowniczych³.

W tabeli 1 przedstawiono podstawowe różnice w zakresie wyceny aktywów i pasywów na potrzeby Dyrektywy Wypłacalność II i rachunkowości w sytuacji wykorzystania Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej.

Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej na obecnym etapie nie regulują kwestii wyceny rezerw techniczno-ubezpieczeniowych. Zgodnie z zaleceniami organu nadzoru rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe na potrzeby wyceny ustala się w wysokości odpowiadającej bieżącej kwocie, jaką zakłady ubezpieczeń musiałyby zapłacić, gdyby dokonywały natychmiastowego przeniesienia swoich praw i zobowiązań umownych na inny zakład ubezpieczeń. Wycenę rezerw techniczno-ubezpieczeniowych należy przeprowadzić w sposób ostrożny, wiarygodny i obiektywny. Na potrzeby wypłacalności rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe stanowią sumę najlepszego oszacowania i marginesu ryzyka, gdzie najlepsze oszacowania ustala się jako ważoną prawdopodobieństwem średnią przyszłych przepływów pieniężnych przy uwzględnieniu wartości pieniądza w czasie, przy wykorzystaniu odpowiedniej struktury terminowej stopy procentowej wolnej od ryzyka. Dokonując ustalenia najlepszego oszacowania, należy korzystać z aktualnych i wiarygodnych informacji, realistycznych założeń oraz właściwych metod aktuarialnych i statystycznych. Natomiast obliczając margines ryzyka, wymagane jest przyjęcie założenia, że rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe mają odpowiadać kwocie, jakiej zakłady ubezpieczeń wymagałyby za przejście zobowiązań ubezpieczeniowych i reasekuracyjnych oraz wywiązywanie się z nich.

Oznacza to, że bilans sporządzany zgodnie z wymogami dyrektywy Wypłacalność II powinien być zgodny z wyceną rynkową, zaś informacja o aktywach powinna uwzględniać informacje o emitencie, informacje niezbędne do wyceny, ocenę ryzyka wymaganą dla wszystkich aktywów, w tym instrumentów pochodnych, produktów strukturyzowanych funduszy inwestycyjnych oraz aktywów trzymanych jako zabezpieczenie. Niezwykle istotne są również dane dotyczące rezerw techniczno-ubezpieczeniowych, przede wszystkim w zakresie ich podziału na linie biznesu, zmiany ich stanu czy sporządzania projektów przepływów pieniężnych, jak i wartości oraz liczby szkód poniesionych według roku przypisania polisy.

Nazwa składnika	Wycena według QIS5	Wycena według MSSF
Wartości niematerialne i prawne (<i>Intangible assets</i>)	Wartości niematerialne i prawne wycenia się według wartości godziwej, jeżeli spełnione są następujące warunki: - możliwe jest ich wyodrębnienie, - udokumentowano transakcję wymianę takich samych lub podobnych aktywów. Na potrzeby wypłacalności wartości niematerialne i prawne wycenia się w wartości zerowej, w sytuacji gdy nie zostały spełnione warunki do ich wyceny w wartości godziwej bądź gdy ich wartość powstaje tylko przy połączeniu zakładow ubezpieczeń	Zasady wyceny wartości niematerialnych i prawnych reguluje MSR 38, zgodnie z którym zakład ubezpieczeń ujmuje pozycje jako wartość niematerialną i prawną musi wykazać, że spełnia ona kryteria zawarte w definicji wartości niematerialnych i prawnych, takie jak możliwość identyfikacji, kontrola, oczekiwane korzyści oraz kryteria w zakresie ich ujęcia, w tym przede wszystkim prawdopodobieństwo osiągnięcia przyszłych korzyści. Na potrzeby MSSF wycena początkowej wartości niematerialnych i prawnych dokonuje się w cenie nabycia bądź koszcie wytworzenia, zaś później na podstawie modelu ceny nabycia lub kosztu wytworzenia bądź modelu opartego na wartości przeszacowanej
Rzeczowe aktywa trwałe (<i>Property plant and equipment</i>)	Rzeczowe aktywa trwałe powinny zostać wycenione na poziomie wartości godziwej, w sytuacji gdy nie są wycenione zgodnie z zasadą wartości ekonomicznej. W celu dokonania wyceny można, zgodnie z MSR 16, wykorzystać model oparty na wartości przeszacowanej. W sytuacji zastosowania innej techniki wyceny należy zaprezentować stosowne wyjaśnienia	Zgodnie z MSR 16 zakłady ubezpieczeń dokonują wyceny początkowej rzeczowych aktywów trwałych według ceny nabycia bądź kosztu wytworzenia, później zaś na podstawie modelu ceny nabycia lub kosztu wytworzenia bądź modelu opartego na wartości przeszacowanej
Zapasy (<i>Inventories</i>)	Zapasy wycenia się według wartości godziwej	Zgodnie z MSR 2 zapasy wycenia się według ceny nabycia lub kosztu wytworzenia albo wartości netto możliwej do uzyskania w zależności od tego, która z tych wartości jest niższa
Leasing finansowy (<i>Finance leases</i>)	Aktywa w leasingu finansowym zawsze wyceniane są według wartości godziwej	Zgodnie z MSR 17 wycena początkowa dokonywana jest według wartości godziwej przedmiotu leasingu ustalonej na dzień rozpoczęcia leasingu albo według wartości bieżącej minimalnych opłat leasingowych ustalonej na dzień rozpoczęcia leasingu w zależności od tego, która z wartości jest niższa. Później wycena polega na rozdzielaniu minimalnych opłat leasingowych na koszty finansowe i zmniejszenie niespłaconego salda zobowiązania

Nieruchomości inwestycyjne (<i>Investment property</i>)	Nieruchomości inwestycyjne wycenione według kosztu powinny zostać przeszacowane do wartości godziwej	Wycena początkowa inwestycji w nieruchomości zgodnie z MSR 40 dokonywana jest według ceny nabycia lub kosztu wytworzenia z uwzględnieniem kosztów transakcji, zaś późniejszą wycenę przeprowadza się na podstawie modelu wartości godziwej bądź modelu ceny nabycia lub kosztu wytworzenia
Inwestycje w jednostkach zależnych, jednostkach współkontrolowanych i jednostkach stowarzyszonych (<i>Participations in subsidiaries associates and joint ventures</i>)	Zgodnie z art. 212 dyrektywy Wypłacalność II podstawową metodą wyceny „zakładów powiązanych”^{**} jest wycena w cenach notowanych na aktywnym rynku. W sytuacji, gdy nie ma możliwości zastosowania metody podstawowej, to dla jednostek zależnych, jak i dla innych zakładów ubezpieczeń powinno się zastosować metodę praw własności, wyceniając udziały w zakładzie na podstawie udziału w nadwyżce aktywów nad zobowiązaniami zakładu powiązanego, zaś aktywa i zobowiązania zakładu powiązanego wycenia się zgodnie z technicznymi specyfikacjami. Jeżeli natomiast nie można wykorzystać metody praw własności, należy zastosować metodę „mark to model”	Zasady wyceny na potrzeby sprawozdawczości finansowej regulują MSR 27, 28 i 31. Zgodnie z MSR 27 instrumenty niestanowiące DDS wycenia się w cenie nabycia lub według zasad zawartych w MSR 39. Instrumenty DDS należy wyceniać zgodnie z MSSF 5. Według MSR 28 inwestycje w jednostkach stowarzyszonych ujmują się zgodnie z metodą praw własności (wyjątek DDS). Zgodnie z MSR 31 należy stosować konsolidującą proporcjonalną lub metodę praw własności
Aktywa finansowe według MSR 39 (<i>Financial assets under IAS 39</i>)	Aktywa finansowe zdefiniowane na potrzeby MSR 39 powinny być wyceniane do celów systemu Wypłacalność II zawsze w wartości godziwej, nawet gdy na potrzeby MSR 39 wycenia się je według kosztu	Wycena początkowa aktywów finansowych dokonywana jest według wartości godziwej powiększonej o koszty transakcji, w sytuacji gdy nie są wyceniane poprzez rachunek zysków i strat. Późniejsza wycena dokonywana jest według zamortyzowanego kosztu z zastosowaniem efektywnej stopy procentowej (PiN, DTW) albo według kosztu w przypadku instrumentów nienotowanych na aktywnych rynkach
Aktywa trwałe przeznaczone do sprzedaży albo działalność zaniechana (<i>Non-current assets held for sale or discontinued operations</i>)	Zawsze wycenia się je w wartości godziwej pomniejszonej o koszty sprzedaży	Według MSSF 5 wycena następuje według wartości bilansowej lub wartości godziwej pomniejszonej o koszty sprzedaży, w zależności od tego, która z wartości jest niższa

cd. tab. 1

Nazwa składnika	Wycena według QIS5	Wycena według MSSF
Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego (Defered tax assets)	Na potrzeby systemu Wypłacalność II podatek odroczony powinien być ustalony jako różnica pomiędzy wartością ekonomiczną aktywów i pasywów a ich wartością podatkową. Wyjątek stanowią ulgi podatkowe przeniesione na następne okresy lub nierozliczone straty podatkowe zgodnie z MSR 12. Zakłady ubezpieczeń powinny być w stanie pokazać i udokumentować, że jest prawdopodobne, iż przyszłe dochody zrealizują się w rozsądnym przedziale czasu	Według MSR 12 aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego ujmuje się w wysokości, do której jest prawdopodobne, iż osiągnięty zostanie dochód do opodatkowania, który umożliwi potrącenie ujemnych różnic przejściowych
Należności z tytułu bieżącego podatku (Current tax assets)	Wycena następuje w wysokości przewidywanych kwot podlegających zwrotowi	Zgodnie z MSR 12 wycena następuje w wysokości przewidywanych kwot podlegających zwrotowi od władz podatkowych z zastosowaniem stawek podatkowych, które obowiązywały prawnie lub obowiązywały faktycznie na dzień bilansowy
Środki pieniężne i ich ekwiwalenty (Cash and cash equivalents)	Wycenia się je w kwocie nie mniejszej niż kwota płatna na żądanie	Według MSR 7 i MSR 39 wycenia się je w kwocie nie mniejszej niż kwota płatna na żądanie, podlegająca dyskontowaniu od pierwszego dnia, w którym kwota ta może być wymagana do zapłaty
Rezerwy (Provisions)	Rezerwy szacuje się jako najbardziej właściwy szacunek nakładów niezbędnych do wypełnienia obecnego obowiązku na dzień bilansowy	Zgodnie z MSR 37 rezerwy tworzy się jako najbardziej właściwy szacunek nakładów niezbędnych do wypełnienia obecnego obowiązku na dzień bilansowy i najwłaściwiej jeśli stanowi on kwotę, jaką zgodnie z racjonalnymi przesłankami zakład ubezpieczeń zapłaciłby w ramach wypełnienia obowiązku lub w celu przeniesienia go na stronę trzecią na dzień bilansowy
Zobowiązania finansowe (Financial liabilities)	Na potrzeby Wypłacalności II początkowo wycenia się je zgodnie z MSSF, natomiast w późniejszej wycenie nie uwzględnia się korekt związanych ze zdolnością kredytową. Uwzględnia się zaś korekty związane ze zmianą stopy wolnej od ryzyka	Zgodnie z MSR 39 wycena początkowa następuje według wartości godziwej powiększonej o koszty transakcji, w sytuacji gdy nie są one wyceniane poprzez rachunek zysków i strat. Natomiast później wycenia się je według zamortyzowanego kosztu z zastosowaniem efektywnej stopy procentowej z wyjątkiem zobowiązań wymienionych w art. 47 MSR 39, czyli zobowiązań finansowych

Zobowiązania warunkowe (<i>Contingent liabilities</i>)	Na potrzeby Wypłacalności II zakłady ubezpieczeń powinny rozpoznać zobowiązania warunkowe jako zobowiązania istotne zdefiniowane w Międzynarodowych Standardach Sprawozdawczości Finansowej i wycenić je według ważonej prawdopodobieństwem średniej przyszłych przepływów pieniężnych koniecznych do zapłaty/uregulowania zobowiązania przez cały czas trwania zobowiązania, poddanej zdyskontowaniu stopą wolną od ryzyka	Wycenianych według wartości godziwej przez wynik finansowy, zobowiązań finansowych powstałych w wyniku przeniesienia składnika aktywów finansowych, których nie kwalifikuje się do wyłączenia z bilansu, lub powstałych w wyniku zastosowania podejścia wynikającego z utrzymania zaangażowania, umów gwarancji finansowych zgodnie z definicją podaną w paragrafie 9, zobowiązań do udzielenia pożyczki poniżej rynkowej stopy procentowej
Zobowiązania warunkowe (<i>Contingent liabilities</i>)	Według MSR 37 zakład ubezpieczeń nie ujmuje zobowiązań warunkowych w sprawozdaniu finansowym, wykazując informacje o nich zgodnie z wymogami zawartymi w standardzie	Według MSR 37 zakład ubezpieczeń nie ujmuje zobowiązań warunkowych w sprawozdaniu finansowym, wykazując informacje o nich zgodnie z wymogami zawartymi w standardzie
Rezerwa z tytułu podatku odroczonego (<i>Deferred tax liabilities</i>)	Na potrzeby systemu Wypłacalności II podatek odroczonego obliczany jest jako różnica pomiędzy wartością ekonomiczną aktywów i pasywów a ich wartością podatkową. Wyjątkiem są niewykorzystane ulgi podatkowe przenoszone na następne okresy lub nierozliczone straty podatkowe naliczone zgodnie z MSR 12	Rezerwę z tytułu podatku odroczonego tworzy się w odniesieniu do wszystkich różnic przejściowych. Do wyjątków od reguły zalicza się sytuacje, gdy rezerwa wynika z początkowego ujęcia wartości firmy lub początkowego ujęcia składnika aktywów lub zobowiązań pochodzących z transakcji, która nie wpływa w momencie przeprowadzenia transakcji na wynik finansowy brutto ani na dochód do opodatkowania (stratę podatkową). Rezerwa z tytułu podatku odroczonego tworzona jest jako różnica pomiędzy wartością bilansową a wartością podatkową
Zobowiązania z tytułu bieżącego podatku (<i>Current tax liabilities</i>)	Na potrzeby systemu Wypłacalności II zobowiązania z tytułu bieżącego podatku wycenia się w wysokości wymaganych kwot według przewidywań do zapłaty na rzecz władz podatkowych	Zgodnie z MSR 12 zobowiązania z tytułu bieżącego podatku wycenia się w wysokości kwot wymaganych według przewidywań do zapłaty na rzecz władz podatkowych z zastosowaniem stawek podatkowych, które obowiązywały prawnie lub faktycznie na dzień bilansowy

cd. tab. 1

Nazwa składnika	Wycena według QIS5	Wycena według MSSF
Świadczenia pracownicze i odprawy (<i>Employee benefits and termination benefits</i>)	W celu wyceny zaleca się stosowanie MSR 19 z wyłączeniem art. 95. Zakładom ubezpieczeń nie należy zabraniać stosowania ich wewnętrznych modeli ekonomicznych w celu oszacowania zobowiązań z tytułu świadczeń po okresie zatrudnienia, jeżeli spełniają one założenia/wymogi dyrektywy Wypłacalność II. Wymaga to jednak przedstawienia przez zakłady ubezpieczeń stosownej dokumentacji	Zgodnie z MSR 19 zakład ubezpieczeń ujmuje przewidywaną, niezdyktowaną wartość krótkoterminowych świadczeń za pracę na rzecz danego zakładu w ciągu roku jako rozliczenia międzyokresowe kosztów po potrąceniu wszelkich kwot już zapłaconych jako koszty. Zgodnie z art. 95 MSR 19 zakład ubezpieczeń może, ale nie musi ujmować zysków i strat aktuarialnych, które znajdują się w przedziale wokół najbardziej właściwego oszacowania zobowiązań z tytułu świadczeń, po okresie zatrudnienia

* Zakład powiązany w tym przypadku oznacza albo zakład zależny, albo zakład, w którym inny zakład posiada udziały kapitałowe, albo zakład powiązany z innym zakładem zgodnie z art. 12 ust. 1 dyrektywy 83/349/EWG w sprawie skonsolidowanych sprawozdań finansowych, czyli jest zarządzany na jednakowych podstawach, na mocy umowy zawartej z tym zakładem lub postanowieniami statutu lub umowy spółki takich zakładów bądź organy administracyjne, zarządzające lub nadzorujące tego zakładu i jednego lub więcej innych zakładów, w określonych przypadkach, w przeważającej części składają się z tych samych osób sprawujących urząd w ciągu roku budżetowego i do czasu sporządzenia skonsolidowanych sprawozdań finansowych.

Tab. 1. Metody wyceny aktywów, zobowiązań i zobowiązań warunkowych w zakładach ubezpieczeń na potrzeby systemu Wypłacalność II (badanie QIS5) w porównaniu z Międzynarodowymi Standardami Sprawozdawczości Finansowej. Źródło: MSR/MSSF; B. Baluta, D. Ringwelska, G. Szymański i Z. Rzeszotnik. (2008). Specyfikacja techniczna badania QIS4. Warszawa: KNF; B. Jaworek. (2010). Wycena aktywów i zobowiązań innych niż rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe. Warszawa: KNF, Department Ubezpieczeniowego Nadzoru Finansowego; European Commission. (2010). QIS5 Technical Specifications, Annex to Call for Advice from CEIOPS on QIS5. Brussels: European Commission Internal Market and Services DG, Financial Institutions Insurance and Pensions.

5. Wnioski

Analizując kluczowe wymagania w zakresie wyceny aktywów i pasywów stawiane przez polskie standardy rachunkowości, MSSF i dyrektywę Wypłacalność II, należy stwierdzić, że występują istotne różnice mające bezpośredni wpływ na przedstawienie sytuacji majątkowej i finansowej zakładów ubezpieczeń. Na obecnym etapie najbardziej istotne są wątpliwości związane z wyceną na potrzeby wypłacalności. Problemy dotyczące wyceny aktywów i pasywów w zakładach ubezpieczeń dla potrzeb prawa bilansowego pojawiają się w momencie wejścia w życie MSSF 4 faza II Umowy ubezpieczeniowe.

Jednak należy pamiętać, że dyrektywa Wypłacalność II i przepisy w zakresie rachunkowości to dwa odrębne systemy, mające różne cele, z pewnymi obszarami synergii w ich implementacji, zaś wykorzystanie tych podobieństw będzie wymagało od zakładów ubezpieczeń odpowiedniej koordynacji działań pomiędzy projektami.

Przypisy

- ¹ Aktualnie obowiązuje Międzynarodowy Standard Sprawozdawczości Finansowej 4. Umowy ubezpieczeniowe (Dz.U.L. 320 z 29.11.2008 r.).
- ² Komisja Nadzoru Finansowego zaleca, aby w celu niedokonywania korekt części spreadu kredytowego odpowiadającą zdolności kredytowej zakładu ubezpieczeń wyznaczyć w dniu ujęcia zobowiązania finansowego i nie zmieniać jej w kolejnych okresach wyceny bądź w dniu ujęcia zobowiązania finansowego wyznaczyć jego wartość godziwą, zaś na potrzeby wypłacalności w kolejnych okresach wyceny skorygować nową wartość godziwą zobowiązania finansowego o zmianę wartości godziwej, która wynika ze zmiany własnej zdolności kredytowej.
- ³ Świadczenia pracownicze mogą być wyceniane zgodnie z MSR 19. Świadczenia pracownicze (Dz.U.L. 320 z 29.11.2008 r. z późn. zm.) bez korekt lub z korektą polegającą na zastąpieniu stopy dyskonta przez bazową strukturę terminowej stopy procentowej wolnej od ryzyka. Ewentualnie można zastosować najlepsze oszacowanie, czyli ustalić oczekiwaną obecną wartość przyszłych przepływów pieniężnych przy uwzględnieniu bazowej struktury terminowej stopy procentowej wolnej od ryzyka.

Bibliografia

- Baluta, B., Ringwelska, D., Szymański, G. i Rzeszotnik, Z. (2008). *Specyfikacja techniczna badania QIS4*. Warszawa: KNF.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/138/WE z dnia 25 listopada 2009 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Wypłacalność II) Dz.U.L. 335 z 17.12.2009 r.
- European Commission. (2010). QIS5 Technical Specifications, Annex to Call for Advice from CEIOPS on QIS5. Brussels: European Commission Internal Market and Services DG, Financial Institutions Insurance and Pensions. Pozyskano z: http://www.eiopa.europa.eu/fileadmin/tx_dam/files/consultations/QIS/QIS5/Spreadsheet&TT-Tools/QIS5TS20100706.doc (15.06.2012).
- Jaworek, B. (2010). *Wycena aktywów i zobowiązań innych niż rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe*. Warszawa: KNF, Departament Ubezpieczeniowego Nadzoru Finansowego.

- MSR 1. Prezentacja sprawozdań finansowych. Dz.U.L. 320 z 29.11.2008 r. z późn. zm.
MSR 17. Leasing. Dz.U.L. 320 z 29.11.2008 r. z późn. zm.
MSR 19. Świadczenia pracownicze. Dz.U.L. 320 z 29.11.2008 r. z późn. zm.
MSR 2. Zapasy. Dz.U.L. 320 z 29.11.2008 r. z późn. zm.
MSR 29. Sprawozdawczość finansowa w warunkach hiperinflacji. Dz.U.L. 320 z 29.11.2008 r. z późn. zm.
MSR 37. Rezerwy, zobowiązania i aktywa warunkowe, rezerwy na świadczeniapracownicze. Dz.U.L. 320 z 29.11.2008 r. z późn. zm.
MSR 39. Instrumenty finansowe: ujmowanie i wycena. Dz.U.L. 320 z 29.11.2008 r. z późn. zm.
MSR 40. Nieruchomości inwestycyjne. Dz.U.L. 320 z 29.11.2008 r. z późn. zm.
MSR 41. Rolnictwo. Dz.U.L. 320 z 29.11.2008 r. z późn. zm.
MSSF 4. Umowy ubezpieczeniowe. Dz.U.L. 320 z 29.11.2008 r.
MSSF 5. Aktywa inne niż aktywa obrotowe przeznaczone do sprzedaży oraz działalność zaniechana. Dz.U.L. 320 z 29.11.2008 r. z późn. zm.
Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 12 grudnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawniania i sposobu prezentacji instrumentów finansowych. Dz.U. z 2001 r. Nr 149, poz. 1674 z późn. zm.
Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 28 grudnia 2009 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji. Dz.U. z 2009 r. Nr 226, poz. 1825 z późn. zm.
Sprawozdanie finansowe Powszechnego Zakładu Ubezpieczeń SA za rok zakończony 31 grudnia 2011 r. Pozyskano z: <http://www.pzu.pl>.
UKNF. (2012). Badanie ilościowe. Specyfikacja techniczna. Warszawa: Urząd Komisji Nadzoru Finansowego. Pozyskano z: www.knf.gov.pl.
Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości. Dz.U. z 2009 r. Nr 152, poz. 1233 z późn. zm.